

Η ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1950-1967

Κώστας Βελέντζας, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας,
Γιάννης Καραγιάννης, Research Associate Πανεπιστημίου του Saskatchewan,
Μιχάλης Χατζηπροκοπίου, Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας

1. Εισαγωγή

Η εγχώρια ιδιωτική κατανάλωση στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1950-1967 αυξήθηκε σε πραγματικούς όρους κατά 2,5 φορές περίπου. Η αύξηση αυτή της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης συνδέεται με την άνοδο του πραγματικού ιδιωτικού διαθέσιμου εισοδήματος που παρατηρείται την ίδια περίοδο. Καθώς τώρα το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα αυξάνεται μεταξύ 1950 και 1967, σημειώνεται σημαντική μεταβολή στη διάρθρωση της εγχώριας ιδιωτικής κατανάλωσης με κύριο χαρακτηριστικό την πτώση του ποσοστού των δαπανών, που διαθέτονται για την κάλυψη των βασικών αναγκών στο σύνολο των καταναλωτικών δαπανών. Η πτώση αυτή οφείλεται κύρια στη μείωση κατά την ίδια περίοδο του μεριδίου των τροφίμων στο σύνολο της ιδιωτικής κατανάλωσης. Το μερίδιο της δαπάνης για τρόφιμα ακολουθώντας μια συνεχή πτωτική πορεία από 46% το 1950 έφθασε στο 39% το 1967. Οι εξελίξεις αυτές, που σηματοδοτούν διαφορετικά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης, οδήγησαν με τη σειρά τους, όπως αναμενόταν σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία, σε σημαντικές αλλαγές όσον αφορά τη σύνθεση της συνολικής δαπάνης των ελληνικών νοικοκυριών για τρόφιμα. Συγκεκριμένα, μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι κατά την εξεταζόμενη περίοδο σημειώνονται όσον αφορά την καταναλωτική συμπεριφορά των ελληνικών νοικοκυριών αλλαγές, οι οποίες καθόρισαν κατά το μεγαλύτερο βαθμό τα σημερινά καταναλωτικά πρότυπα στην ελληνική κοινωνία, με κύριο χαρακτηριστικό τους τη στροφή των καταναλωτών προς ανώτερα είδη τροφίμων (με υψηλότερη εισοδηματική ελαστικότητα).

Η παρούσα εργασία έχει ως βασικό στόχο τη μελέτη της καταναλωτικής συμπεριφοράς των ελληνικών νοικοκυριών κατά την περίοδο 1950-1967 όσον αφορά τις διάφορες κατηγορίες τροφίμων, που καταναλώνονται απ' αυτά. Για το λόγο αυτό γίνεται προσπάθεια εκτίμησης των παραμέτρων ζήτησης και πιο συγκεκριμένα προσεγγίζονται οι ελαστικότητες εισοδήματος και τιμών για όλα τα είδη τροφίμων. Οι εκτιμήσεις γίνονται μέσω ενός πλήρους συστήματος εξισώσεων ζήτησης, του "Σχεδόν Ιδανικού Συστήματος Ζήτησης" (Almost Ideal Demand System-AIDS) και στηρίζονται σε 18 ετήσιες παρατηρήσεις, που καλύπτουν την υπό μελέτη περίοδο.

Η διάρθρωση αυτής της μελέτης είναι η ακόλουθη: Στο επόμενο τμήμα γίνεται μια συζήτηση με έμφαση τη σύνθεση και εξέλιξη της εγχώριας ιδιωτικής κατανάλωσης κατά την περίοδο 1950-1967. Στο τρίτο τμήμα παρουσιάζονται το εμπειρικό υπόδειγμα, τα στατιστικά στοιχεία και η μέθοδος εκτίμησης ενώ τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων σχολιάζονται στο τέταρτο τμήμα. Τέλος, η μελέτη ολοκληρώνεται με το πέμπτο τμήμα όπου γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση των βασικών συμπερασμάτων.

2. Ανάλυση της Εγχώριας Ιδιωτικής Κατανάλωσης

Η εγχώρια ιδιωτική κατανάλωση στην Ελλάδα από 69,7 δισ. δραχμές (σταθερές τιμές 1970) που ήταν το 1950 παρουσιάζοντας μια μέση ετήσια αύξηση 8,5% έφθασε τα 170,3 δισ. δραχμές το 1967. Με την αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης παρατηρείται ταυτόχρονα μια μεταβολή στη διάρθρωσή της με κύριο χαρακτηριστικό την πτώση του ποσοστού των δαπανών, που διαθέτονται για την κάλυψη βασικών αναγκών, στο σύνολο των καταναλωτικών δαπανών. Συγκεκριμένα από τον Πίνακα 1, που παρουσιάζει τη διάρθρωση της εγχώριας ιδιωτικής κατανάλωσης, παρατηρούμε ότι οι δαπάνες για την ικανοποίηση βασικών αναγκών από το 68,3% της εγχώριας ιδιωτικής κατανάλωσης που απορροφούσαν το 1950, το 1967 απορρόφησαν το 64,4%. Η πτώση αυτή οφείλεται στη μείωση κατά την ίδια περίοδο του ποσοστού της δαπάνης για τρόφιμα στο σύνολο της ιδιωτικής κατανάλωσης. Η δαπάνη για τρόφιμα ακολουθώντας μια συνεχή πτωτική πορεία από το 45,6% του συνόλου των καταναλωτικών δαπανών που ήταν το 1950 έπεσε στο 39,6% το 1967. Από την άλλη μεριά παρατηρείται στροφή των ελληνικών νοικοκυριών προς αγαθά που θεωρείται ότι παρουσιάζουν υψηλότερες εισοδηματικές ελαστικότητες. Ειδικότερα αυξάνεται η σχετική συμμετοχή στο σύνολο της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης των δαπανών για έπιπλα-είδη επιπλώσεων, μεταφορές-επικοινωνίες καθώς και των δαπανών για αναψυχή, διασκέδαση, εκπαίδευση και μόρφωση.

Πίνακας 1
Ποσοστιαία (%) διάρθρωση της εγχώριας ιδιωτικής κατανάλωσης
στην Ελλάδα, 1950-1967.

Κατηγορία	1950	1955	1961	1967	Μέσος όρος
Βασικές ανάγκες	68,3	68,6	66,6	64,4	67,2
Τρόφιμα	45,6	44,3	41,5	39,6	42,9
Ενδυση και υπόδηση	9,4	9,5	10,3	10,7	9,8
Στέγαση, ύδρευση, θέρμανση και φωτισμός	13,3	14,8	14,8	14,1	14,5
Μη βασικές ανάγκες	31,7	31,4	33,4	35,6	32,8
Ποτά και καπνός	7,2	6,4	6,9	6,8	6,9
Επιπλα, είδη επιπλώσεων κλπ.	7,7	7,7	8,0	8,2	7,8
Υγεία και ατομικός εμπρετισμός	4,1	3,9	3,5	4,1	3,8
Μεταφορές και επικοινωνίες	4,4	5,3	6,3	7,3	5,7
Αναψυχή, διασκέδαση, εκπαίδευση και μόρφωση	7,1	7,1	7,6	8,2	7,5
Λοιπές υπηρεσίες	1,2	1,0	1,1	1,0	1,1
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Εθνικών Λογαριασμών.

Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι οι μεταβολές που σημειώθηκαν όσον αφορά τη διάρθρωση της εγχώριας ιδιωτικής κατανάλωσης κατά την περίοδο 1950-1967 προδιέγραφαν, σχεδόν με ακρίβεια, την πορεία μέχρι σήμερα των μεριδίων των επιμέρους δαπανών για τις διάφορες κατηγορίες αγαθών στο σύνολο της καταναλωτικής δαπάνης. Πιο συγκεκριμένα, καθώς η εγχώρια ιδιωτική κατανάλωση αυξάνεται και μετά το 1967, ακολουθώντας την ανοδική πορεία του διαθέσιμου εισοδήματος, παρατηρείται η συνέχιση της πτώσης του μεριδίου των δαπανών για την ικανοποίηση βασικών αναγκών. Το γεγονός αυτό είναι συνέπεια και στην περίοδο αυτή, της μείωσης της σχετικής συμμετοχής της δαπάνης για τρόφιμα. Ταυτόχρονα διακρίνεται μια στροφή των καταναλωτών όλο και περισσότερο προς ανώτερα αγαθά. Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία το 1991 οι δαπάνες για βασικά αγαθά αποτελούν το 50% περίπου του συνόλου των καταναλωτικών δαπανών και ειδικά οι δαπάνες για τρόφιμα το 29% ενώ κατά μέσο όρο την περίοδο 1950-1967 αποτελούσαν το 67,2% και το 42,9% αντίστοιχα. Από την άλλη μεριά η σχετική συμμετοχή της δαπάνης για μεταφορές-επικοινωνίες από 7,3% που ήταν το 1967 αυξήθηκε σε 14,9% το 1991 και αυτή της δαπάνης για αναψυχή, διασκέδαση, εκπαίδευση και μόρφωση ανέβηκε κατά την ίδια περίοδο από το 8,2% στο 11,6%. Όλες αυτές οι εξελίξεις είχαν διαφανεί, όπως προαναφέραμε, την περίοδο 1950-1967.

Η κατανάλωση τροφίμων καθ' αυτή από το 1950 στο 1967 αυξήθηκε σε σταθερές τιμές του 1970 κατά 35,5 δισ. δραχμές. Αυτή την περίοδο επιπλέον παρατηρείται μια μεταβολή στη σύνθεση της συνολικής δαπάνης για τρόφιμα με κύριο χαρακτηριστικό από τη μια μεριά την κατακόρυφη πτώση του ποσοστού της δαπάνης για ψωμί και δημητριακά στο σύνολο των δαπανών για τρόφιμα και από την άλλη τη συνεχή αύξηση στο σύνολο των τροφίμων του μεριδίου της δαπάνης για κρέας κατά πρώτο λόγο και κατά δεύτερο της δαπάνης για γάλα, τυρί και αυγά. Δηλαδή έχουμε μια στροφή των καταναλωτών προς είδη τροφίμων με μεγαλύτερη εισοδηματική ελαστικότητα. Από τον Πίνακα 2, που δείχνει την ποσοστιαία συμμετοχή διαφόρων ειδών τροφίμων στο σύνολο των δαπανών για τρόφιμα, διαπιστώνουμε ότι το μερίδιο της δαπάνης για ψωμί και δημητριακά από το 24,6% το

Πίνακας 2

Ποσοστιαία (%) συμμετοχή διαφόρων ειδών τροφίμων στο σύνολο των δαπανών για τρόφιμα στην Ελλάδα, 1950-1967.

Κατηγορία Τροφίμων	1950	1955	1961	1967	Μέσος όρος
Ψωμί και δημητριακά	24,6	23,1	17,8	11,1	19,8
Κρέας	8,6	11,6	14,1	19,3	13,4
Γάλα, τυρί και αυγά	81,2	15,7	15,4	17,3	15,1
Λαχανικά και φρούτα	28,2	24,6	26,1	26,3	26,4
Λοιπά τρόφιμα	25,8	25,0	26,6	26,0	25,3
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων των Εθνικών Λογαριασμών.

1950 έπεσε στο 11% περίπου το 1967. Αντίθετα το μερίδιο της δαπάνης για κρέας ακολουθώντας μια συνεχή ανοδική πορεία έφθασε στο 19,3% το 1967 από 8,6% που ήταν το 1950. Ενώ το ποσοστό της δαπάνης για γάλα, τυρί και αυγά στο σύνολο των δαπανών για τρόφιμα αυξήθηκε στην ίδια περίοδο από 12,8% σε 17,3%.

3. Εμπειρικό Υπόδειγμα, Στατιστικά Στοιχεία και Μέθοδος Εκτίμησης

Στην παρούσα εργασία, για την προσέγγιση των παραμέτρων ζήτησης για τις διάφορες ομάδες τροφίμων, που καταναλώνονται από τα ελληνικά νοικοκυριά, χρησιμοποιείται το υπόδειγμα του AIDS (Deaton and Muellbauer, 1980):

$$w_i = \alpha_i + \sum_{j=1}^n \gamma_j \log p_j + \beta_i \log(t/P) \quad (1)$$

όπου w_i είναι το ποσοστό συμμετοχής της δαπάνης για την κατηγορία τροφίμων i στο σύνολο των δαπανών για τρόφιμα, p_j η τιμή της ομάδας τροφίμων j , t οι συνολικές δαπάνες για τρόφιμα και P είναι ο δείκτης τιμών ο οποίος ορίζεται ως εξής:

$$\log P = \alpha_0 + \sum_{i=1}^n \alpha_i \log p_i + 1/2 \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n \gamma_j \log p_j \log p_i \quad (2)$$

Ο παραπάνω δείκτης, που είναι απαραίτητος για την εκτίμηση της σχέσης (1), υπολογίζεται με βάση την προσέγγιση του Stone (1954):

$$\log P = \log P^* = \sum_{i=1}^n w_i \log p_i \quad (3)$$

Για να είναι συνεπές με την οικονομική θεωρία το σύστημα εξισώσεων (1) απαιτείται να ικανοποιούνται οι ιδιότητες της αθροιστικότητας, της ομογένειας και της συμμετρίας. Οι ιδιότητες αυτές οδηγούν στους εξής περιορισμούς όσον αφορά τους συντελεστές του υποδείγματος:

$$\sum_{i=1}^n \alpha_i = 1, \quad \sum_{i=1}^n \gamma_i = 0, \quad \sum_{i=1}^n \beta_i = 0, \quad \sum_{j=1}^n \gamma_j = 0, \quad \gamma_i = \gamma_j \quad (4)$$

Η εισοδηματική ελαστικότητα (δαπάνης), η_i και οι ελαστικότητες τιμών κατά Marshall, ϵ_p υπολογίζονται τώρα σύμφωνα με τις παρακάτω σχέσεις (Green και Alston, 1990, 1991):

$$N = [I + BC]^{-1} B + I \quad (5)$$

και

$$E = [I + BC]^{-1} [A + I] - I \quad (6)$$

όπου N είναι ένα $n \times 1$ διάνυσμα με στοιχεία τις ελαστικότητες δαπάνης, E είναι μια $n \times n$ μήτρα με τυπικά στοιχεία τις ελαστικότητες ϵ_p , B είναι ένα $n \times 1$ διάνυσμα με στοιχεία $b_i = \beta_i / w_i$, C είναι ένα $1 \times n$ διάνυσμα με στοιχεία $c_j = w_j \log p_j$, I είναι ένα $n \times 1$ διάνυσμα με

στοιχεία τη μονάδα, A είναι μια $n \times n$ μήτρα με τυπικά στοιχεία $a_{ij} = -\delta_{ij} + [\gamma_i - \theta_i w_i] / w_i$ και δ_{ij} είναι το δέλτα στο Kronecker ($\delta_{ij} = 1$ για $i=j$ και $\delta_{ij} = 0$ για $i \neq j$). Οι ελαστικότητες τιμών κατά Hicks, ε'_{ij} , υπολογίζονται μέσω της εξίσωσης του Slutsky σε όρους ελαστικοτήτων (Sjoberg, 1990):

$$E' = E + NW' \quad (7)$$

όπου E' είναι μια $n \times n$ μήτρα με τυπικά στοιχεία τις ελαστικότητες ε'_{ij} και W είναι ένα $n \times 1$ διάνυσμα των σχετικών συμμετοχών, w_i .

Ο βασικός στόχος αυτής της μελέτης, όπως αναφέραμε προηγουμένα, είναι η εκτίμηση των παραμέτρων ζήτησης για όλες τις κατηγορίες τροφίμων, που καταναλώνονται από τα ελληνικά νοικοκυριά. Συγκεκριμένα στην ανάλυση περιλαμβάνονται οι εξής κατηγορίες: 1) ψωμί και δημητριακά, 2) κρέας, 3) γάλα, τυρί και αυγά, 4) λαχανικά και φρούτα και 5) λοιπά τρόφιμα όπου περιλαμβάνονται ψάρια, λάδι και λίπη, ζάχαρη, καφές, τσάι και κακάο και λοιπά τρόφιμα και ζαχαρωτά. Για την εκτίμηση του υποδείγματος AIDS απαιτούνται τα παρακάτω στοιχεία:

- i. οι δαπάνες για όλες τις κατηγορίες τροφίμων σε τρέχουσες και σταθερές τιμές
- ii. οι δείκτες τιμών για όλες τις κατηγορίες τροφίμων
- iii. η συνολική δαπάνη για τρόφιμα σε τρέχουσες τιμές, και
- iv. η σχετική συμμετοχή της δαπάνης για κάθε κατηγορία τροφίμων στη συνολική δαπάνη για τρόφιμα.

Οι εκτιμήσεις των παραμέτρων των συναρτήσεων, που περιγράφηκαν παραπάνω, βασίζονται σε 18 ετήσιες παρατηρήσεις που καλύπτουν την περίοδο 1950-1967. Όλα τα απαραίτητα στατιστικά στοιχεία αντλήθηκαν από τους Εθνικούς Λογαριασμούς.

Για την εκτίμηση του υποδείγματος, επειδή υπάρχουν περιορισμοί που διατρέχουν περισσότερες από μια εξισώσεις του συστήματος, χρησιμοποιείται η μέθοδος των "φαινομενικά μη συσχετιζόμενων Εξισώσεων" (Seemingly Unrelated Regressions, SUR). Στην περίπτωση αυτή η μέθοδος εκτίμησης SUR θεωρείται η πιο κατάλληλη (Zellner, 1962 και Oberhofer και Kmenta, 1974), υπό την έννοια ότι δίνει εκτιμητές μ' όλες τις επιθυμητές ιδιότητες. Δεδομένης της αρχής της προσθετικότητας σε ό,τι αφορά τις σχετικές συμμετοχές, κατά την εκτίμηση του συστήματος των εξισώσεων μπορεί αυθαίρετα να αποκλειστεί οποιαδήποτε εξίσωση. Στην περίπτωση μας εξαιρείται η εξίσωση της σχετικής συμμετοχής των λοιπών τροφίμων. Επειδή η μέθοδος SUR του Zellner είναι ευαίσθητη στην επιλογή της εξίσωσης, που αποκλείεται κατά τις εκτιμήσεις, χρησιμοποιείται μια επαναληπτική μέθοδος SUR (Oberhofer και Kmenta, 1974), η οποία εξασφαλίζει εκτιμητές μέγιστης πιθανοφάνειας και δεν εξαρτάται από την επιλογή της εξίσωσης που αποκλείεται.

4. Αποτελέσματα Εκτιμήσεων

Οι εξισώσεις των σχετικών συμμετοχών, όπως είναι γνωστό, είναι αποτέλεσμα προβλήματος αριστοποίησης. Έτσι η συνέπεια των εκτιμημένων παραμέτρων αυξάνεται αν το υπόδειγμα εκτιμηθεί ως σύστημα εξισώσεων και όχι ανεξάρτητα κάθε εξίσωση. Επιπλέον η συνέπεια των εκτιμημένων συντελεστών βελτιώνεται αν a priori πληροφορίες λαμβάνο-

νται υπόψη κατά τις εκτιμήσεις. Γι' αυτούς τους λόγους εκτιμήσαμε το σύστημα των εξισώσεων των σχετικών συμμετοχών (1), όπως αναφέραμε προηγούμενα με τη μέθοδο SUR εφαρμόζοντας ταυτόχρονα, όπως ακριβώς προβλέπει η οικονομική θεωρία, και τους περιορισμούς της συμμετρίας και της ομογένειας.

Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων με τη μέθοδο SUR παρουσιάζονται στον Πίνακα 3. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε τα εξής: (α) ο πίνακας αυτός είναι συμμετρικός λόγω της ισχύος του αντίστοιχου περιορισμού (συμμετρία), (β) το άθροισμα των συντελεστών των τιμών κάθε εξίσωσης καθώς και των συντελεστών της συνολικής πραγματικής δαπάνης για το σύνολο των εξισώσεων, είναι ίσο με το μηδέν (συνθήκη ομογένειας).

Πίνακας 3

Εκτιμήσεις παραμέτρων υποδείγματος AIDS για πέντε βασικές ομάδες τροφίμων στην Ελλάδα, 1950-1967.

Είδη	ρ_1	ρ_2	ρ_3	ρ_4	ρ_5	(τ/ρ^i)
Ψωμί	0,1676 (16,84)	-0,0434 (-4,35)	0,0100 (0,57)	-0,0530 (-5,87)	-0,0924 (-5,73)	-0,1744 (8,71)
Κρέας		0,0839 (4,14)	-0,0120 (-0,46)	0,0065 (0,37)	-0,0287 (-1,01)	0,1272 (3,22)
Γάλα			-0,5045 (-0,89)	-0,0168 (0,67)	0,0830 (2,06)	0,0546 (0,93)
Λαχανικά				0,0860 (1,94)	-0,0408 (-0,66)	0,0493 (0,53)
Λοιπά τρόφιμα					0,0787	-0,0567

1. ρ_i : δείκτης τιμών της i ομάδας τροφίμων.
2. Οι αριθμοί στις παρενθέσεις δίνουν τις τιμές της στατιστικής t .

Επιπλέον το άθροισμα των συντελεστών, που αντιστοιχούν στην τιμή ενός συγκεκριμένου αγαθού, για το σύνολο των εξισώσεων των σχετικών συμμετοχών είναι ίσο με το μηδέν (συνθήκες ομογένειας και συμμετρίας), (γ) οι συντελεστές στην εξίσωση των λοιπών τροφίμων για τις οποίες δεν αναφέρεται η τιμή της στατιστικής t , υπολογίστηκαν με βάση τις συνθήκες της ομογένειας και τις αθροιστικότητας.

Επιπλέον από τα στοιχεία του Πίνακα 3 προκύπτει ότι μόνο στην περίπτωση του ψωμιού και των λοιπών τροφίμων μια αύξηση της συνολικής πραγματικής δαπάνης θα οδηγήσει σε μείωση της σχετικής τους συμμετοχής. Αυτό σημαίνει ότι οι δύο αυτές κατηγορίες τροφίμων είναι όπως αναμενόταν (Blanciforti και Green, 1983), τουλάχιστον για το ψωμί, αγαθά πρώτης ανάγκης.

Στον Πίνακα 4 παρουσιάζονται οι ελαστικότητες τιμών κατά Hicks, κατά Marshall καθώς και οι ελαστικότητες δαπάνης.

Γι' όλες τις κατηγορίες τροφίμων οι ελαστικότητες τιμών κατά Marshall (own elasticities) είναι αρνητικές, γεγονός που υποδηλώνει ότι δεν αντιμετωπίζεται σε καμία περίπτωση το φαινόμενο του αγαθού Giffen. Δηλαδή, οι καμπύλες ζήτησης όλων των

Πίνακας 4

Ελαστικότητες τιμών κατά Hicks, κατά Marshall και ελαστικότητες δαπάνης για πέντε βασικές ομάδες τροφίμων στην Ελλάδα 1950-1967.

	Ψωμί	Κρέας	Γάλα	Λαχανικά	Λοιπά τρόφιμα
Ελαστικότητες τιμών κατά Hicks					
Ψωμί	-0,03	-0,09	0,18	0,05	-0,16
Κρέας	-0,20	-0,08	0,03	0,34	-0,03
Γάλα	0,30	0,02	-1,22	0,16	0,84
Λαχανικά	0,04	0,13	0,08	-0,41	0,10
Λοιπά τρόφιμα	-0,15	-0,01	0,48	0,12	-0,43
Ελαστικότητες τιμών κατά Marshall					
Ψωμί	-0,08	-0,11	0,15	-0,02	-0,22
Κρέας	-0,70	-0,31	-0,29	-0,28	-0,59
Γάλα	-0,02	-0,13	-1,41	-0,23	0,49
Λαχανικά	-0,23	0,01	-0,08	-0,74	-0,19
Λοιπά τρόφιμα	-0,32	-0,09	0,37	-0,10	-0,62
Ελαστικότητες δαπάνης					
	0,24	2,24	1,39	1,18	0,77

κατηγοριών τροφίμων, που καταναλώνονται από τα ελληνικά νοικοκυριά κατά την περίοδο 1950-1967, έχουν αρνητική κλίση. Από το σύνολο των τροφίμων, μόνο η ζήτηση γάλατος, τυριού και αυγών είναι ελαστική (ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή ίση με -1,41) ενώ αντίθετα η ζήτηση γι' όλες τις άλλες κατηγορίες τροφίμων είναι ανελαστική. Μικρό-

τερη δε ευαισθησία απέναντι σε μεταβολές της τιμής του παρουσιάζει το ψωμί (ελαστικότητα ίση με $-0,08$).

Όσον αφορά τις ελαστικότητες ζήτησης κατά Hicks, διαπιστώνουμε ότι αυτές πρώτον, σε όλες τις περιπτώσεις έχουν αρνητικό πρόσημο, κάτι που αναμενόταν (το αποτέλεσμα υποκατάστασης είναι πάντοτε αρνητικό) και δεύτερον, οι τιμές τους είναι μικρότερες σε απόλυτο μέγεθος από τις αντίστοιχες κατά Marshall. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι όλα τα αγαθά είναι κανονικά (θετικό εισοδηματικό αποτέλεσμα). Σχετικά τώρα με τις ιδιαίτερες σχέσεις μεταξύ των αγαθών, με βάση τις σταυροειδείς ελαστικότητες (cross elasticities), όπως αυτές προκύπτουν στην κατά Hicks ανάλυση, συμπεραίνουμε ότι τα λαχανικά και το γάλα είναι (καθαρά) υποκατάστατα όλων των άλλων κατηγοριών τροφίμων καθώς και μεταξύ τους ενώ το ψωμί και το κρέας είναι μεν από τη μια μεριά (καθαρά) υποκατάστατα του γάλατος και των λαχανικών αλλά από την άλλη είναι (καθαρά) συμπληρωματικά μεταξύ τους όπως και με τα λοιπά τρόφιμα. Οι περισσότερες έντονες σχέσεις ανταγωνιστικότητας (υποκατάστασης) παρουσιάζονται μεταξύ κρέατος και λαχανικών (σταυροειδής ελαστικότητα ίση με $0,34$) και μεταξύ γάλατος και λοιπών τροφίμων (σταυροειδής ελαστικότητα ίση με $0,84$). Η μεγαλύτερη συμπληρωματικότητα εμφανίζεται μεταξύ κρέατος και ψωμιού (σταυροειδής ελαστικότητα ίση με $-0,20$).

Στην τελευταία γραμμή του Πίνακα 4 αναφέρονται οι ελαστικότητες δαπάνης. Όπως προκύπτει, όλες οι ελαστικότητες έχουν θετικό πρόσημο, που σημαίνει ότι όλες οι κατηγορίες τροφίμων χαρακτηρίζονται ως κανονικά αγαθά. Επιπλέον οι εκτιμημένες τιμές των ελαστικότητας δαπάνης κυμαίνονται μεταξύ των τιμών $0,24$ και $2,24$. Πιο συγκεκριμένα μικρότερη ευαισθησία απέναντι σε μεταβολές του εισοδήματος παρουσιάζει το ψωμί (ελαστικότητα δαπάνης ίση με $0,24$) και μεγαλύτερη το κρέας (ελαστικότητα δαπάνης ίση με $2,24$).

Στον Πίνακα 5 δίνονται οι εκτιμήσεις ελαστικότητας τιμών κατά Marshall και των ελαστικότητας δαπάνης για τις χρονικές περιόδους 1950-1955, 1956-1961 και 1962-1967. Με βάση τα στοιχεία αυτού του πίνακα διαπιστώνουμε κατ' αρχάς ότι σε καμιά περίπτωση δεν παρουσιάζεται το φαινόμενο κάποιο αγαθό να εμφανίζεται σε κάποια χρονική περίοδο ως αγαθό πρώτης ανάγκης και σε κάποια άλλη να συμπεριφέρεται ως αγαθό πολυτελείας και αντίστροφα. Επιπλέον δεν παρουσιάζεται ούτε το φαινόμενο, η ζήτηση κάποιου αγαθού σε κάποια χρονική περίοδο να είναι ανελαστική (ελαστική) και σε κάποια άλλη ελαστική (ανελαστική). Οι παραπάνω διαπιστώσεις δεν σημαίνουν φυσικά ότι από το 1950 στο 1967 δεν έχουν επέλθει μεταβολές στην καταναλωτική συμπεριφορά

Πίνακας 5

Εξέλιξη ελαστικότητας τιμών κατά Marshall και ελαστικότητας δαπάνης για πέντε βασικές ομάδες τροφίμων στην Ελλάδα, 1950-1967.

Περίοδος	Ψωμί	Κρέας	Γάλα	Λαχανικά	Λοιπά τρόφιμα
	Ελαστικότητες τιμών κατά Marshall				
1950-1955	-0,17	-0,21	-1,44	-0,74	-0,63
1956-1961	-0,09	-0,32	-1,41	-0,74	-0,62
1962-1967	-0,01	-0,41	-1,39	-0,75	-0,62
1950-1967	-0,08	-0,31	-1,41	-0,74	-0,62
Ελαστικότητες δαπάνης					
1950-1955	0,30	2,43	1,41	1,18	0,77
1956-1961	0,23	2,24	1,39	1,18	0,77
1962-1967	0,14	2,06	1,37	1,17	0,77
1950-1967	0,24	2,24	1,39	1,18	0,77

των ελληνικών νοικοκυριών. Αντίθετα, όσον αφορά το ψωμί και το γάλα από περίοδο σε περίοδο παρατηρείται μια μείωση της ευαισθησίας της ζητούμενης ποσότητάς τους απέναντι σε μεταβολές τόσο των τιμών τους όσο και του εισοδήματος. Ενώ όσον αφορά το κρέας παρατηρείται μεν κατά την ίδια περίοδο μια μείωση της τιμής της εισοδηματικής ελαστικότητας αλλά αντίθετα αυξάνεται η ευαισθησία της ζητούμενης ποσότητάς του απέναντι σε μεταβολές της τιμής του.

5. Ανασκόπηση και Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Στην παρούσα εργασία έγινε προσπάθεια εμπειρικής διερεύνησης της καταναλωτικής συμπεριφοράς των ελληνικών νοικοκυριών κατά την περίοδο 1950-1967 όσον αφορά τα διάφορα είδη τροφίμων που περιλαμβάνονται στους οικογενειακούς προϋπολογισμούς. Κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου αυτής είναι η αύξηση σε πραγματικούς όρους της εγχώριας ιδιωτικής κατανάλωσης ως επακόλουθο της ανόδου του διαθέσιμου εισοδήματος. Η αύξηση της κατανάλωσης από το 1950 στο 1967 συνοδεύεται από μια πτώση της σχετικής συμμετοχής της δαπάνης για βασικά αγαθά στο σύνολο των καταναλωτικών δαπανών ενώ ταυτόχρονα παρατηρείται μια στροφή των ελληνικών νοικοκυριών προς ανώτερα αγαθά.

Η μελέτη της καταναλωτικής συμπεριφοράς βασίστηκε στα εξής πέντε είδη τροφίμων: ψωμί και άλλα δημητριακά, κρέας, γάλα, τυρί και αυγά, φρούτα και λαχανικά και λοιπά τρόφιμα. Η μεγαλύτερη έμφαση δόθηκε στην ανάλυση και συζήτηση των ελαστικότητας τιμών κατά Marshall και κατά Hicks καθώς και των εισοδηματικών ελαστικότητας, που προέκυψαν από την εκτίμηση του υποδείγματος του AIDS.

Στη διάρκεια της περιόδου 1950-1967 οι καμπύλες ζήτησης όλων των υπό μελέτη ομάδων τροφίμων βρέθηκαν να έχουν αρνητική κλίση. Δηλαδή, σε όλες τις περιπτώσεις ισχύει ο νόμος της ζήτησης. Από το σύνολο των τροφίμων ελαστική ως προς την τιμή είναι μόνο η ζήτηση για γάλα, τυρί και αυγά. Ενώ η πιο ανελαστική ζήτηση εμφανίζεται στην περίπτωση του ψωμιού.

Επιπλέον όλες οι ελαστικότητες δαπάνης βρέθηκε να έχουν θετικό πρόσημο, που σημαίνει ότι όλα τα είδη τροφίμων συμπεριφέρονται ως κανονικά αγαθά. Δηλαδή τα ελληνικά νοικοκυριά αυξάνουν την κατανάλωσή τους καθώς αυξάνεται το διαθέσιμο εισόδημά τους. Η μικρότερη ελαστικότητα δαπάνης εμφανίζεται στην περίπτωση του ψωμιού και η μεγαλύτερη στην περίπτωση του κρέατος. Με βάση τις συγκεκριμένες τιμές των ελαστικότητας δαπάνης το ψωμί ανήκει στην κατηγορία των αγαθών πρώτης ανάγκης και το κρέας στα αγαθά πολυτελείας.

Τέλος, μπορούμε να πούμε ότι κατά την εξεταζόμενη περίοδο σημειώθηκαν, όσον αφορά την καταναλωτική συμπεριφορά των ελληνικών νοικοκυριών, αλλαγές οι οποίες καθόρισαν κατά το μεγαλύτερο βαθμό τα σημερινά καταναλωτικά πρότυπα στην ελληνική κοινωνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Blanciforti, L., and Green, R. (1983), *"An Almost Ideal Demand System Incorporating Habits: An Analysis of Expenditures on Food and Aggregate Commodity Groups"*, Review of Economics and Statistics, 65, pp. 511-515.
- Deaton, A., and Muellbauer, J. (1980), *"An Almost Ideal Demand System"*, American Economic Review, 70, pp. 312-326.
- ΕΣΥΕ. (Διάφορα τεύχη), Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδας, Αθήνα.
- Green, R., and Alston, J. (1991), *"Elasticities in AIDS Models: A Clarification and Extension"*, American Journal of Agricultural Economics, 73, pp. 874-875.
- Green, R., and Alston, J. (1990), *"Elasticities in AIDS Models"*, American Journal of Agricultural Economics, 72, pp. 442-445.
- Oberhofer, W., and Kmenta, J. (1974), *"A General Procedure for Obtaining Maximum Likelihood Estimates in Generalized Regression Models"*, Econometrica, 42, pp. 579-590.
- Silberberg, E. (1990), *The Structure of Economics: A Mathematical Analysis*, 2nd ed, McGraw Hill Book Company.
- Stone, R. (1954), *"Linear Expenditure Systems and Demand Analysis: An Application to the Pattern of British Demand"*, The Economic Journal, 64, pp. 511-527.
- Zellner, A. (1962), *"An Efficient Method of Estimating Seemingly Unrelated Regressions and Tests of Aggregation Bias"*, Journal of American Statistical Association, 57, pp. 348-368.
- Zellner, A. (1963), *"Estimators for Seemingly Unrelated Regression Equations: Some Exact Finite Sample Results"*, Journal of American Statistical Association, 58, pp. 977-992.